

בלק – למלא את החלל

6. דעת חכמה ומוסר חלק ג מאמר כו
שרש החטאים הוא בעת שהגוף ידמה לו כי הוא יכול לעשות מה, ויש ביכלתו, ובוחר הוא לדעתו, אז תיכף יבאו לפניו הפיתוים, ויתפתה ויעשה מה שלבו חפץ, ואז אינו מבין אחרת, כ"א רצונו הוא המשכיל לו, ומורה לו דרכים גם בדרך חכמה והבנה לפי רצונו. ובעת שיזדמן כי הגוף מכיר כי אין לו חפשויות ויכולת לעשות כרצונו, אלא מוכרח גדול הוא במעשיו, אז ישבר לרסיסים, ותיכף יאבדו ממנו כל עקשיותיו אשר התעקש עד היום, ואז יתאים עם מושכלותיו האמיתיות, ויתמה על עצמו איך לא הבין הישרות עד עתה. ומזה הוא שאנו רואים הנסיון כי האדם היותר רע, בעת שיחלה ויתאבדו ממנו בעל כרחו כל רצונותיו, וירא מאוד כי הולך הוא אל עפרו, אז מביט ומתפלא על עצמו מה היה עמו עד היום, ואיך לא הכיר הישרות, והיה ממש כמשוגע, וזהו רק משום כי אז נאבדו ממנו הבחירה והיכולת לדעתו, ואז נאבדים ג"כ כל רצונותיו, ועל מצב כזה נאמר וזך ישר פעלו (משלי כא, ח), תיכף מכיר הישר והטוב, ויוחזר למוטב. כן הוא מהלך הדבר.

7. משנה מסכת אבות פרק ד משנה כ
אלישע בן אבויה אומר הלומד ילד למה הוא דומה לדיו כתובה על נייר חדש והלומד זקן למה הוא דומה לדיו כתובה על נייר מחוק

8. לב אבות הרב גדליה סילווערסטאן
נראה שאלישע בן אבויה אמר משנה זו קודם מיתתו, שעשה תשובה לפני מותו... והוא חטא נגד בני הנעורים כמאמר הירושלמי חגיגה פרק ב, שבא לבית הספר וראה תינוקות יושבין ולומדין ואמר להם: "ילדים! מה אילין יתבין הכא?" והיה קטיל להון - היינו: מיתה רוחנית - כמו שמפורש שם: "אמר: אומנותיה דהן - בנאי, נגרא, חייט, צייד", היינו ששאל אותם: "ילד, מה יהיה עמך? הנח את החדר ועסוק בחכמה ומדע, יש לך כשרונות ותוכל להיות בנאי, ואז תראה ברכה. כי תהיה לך פרנסה ולא תצטרך לילך ולהיות בטלן או מלמד וכדומה. וכיון ששמעו הילדים כל זה עזבו את החדר ואזלו משם לעסוק בחיי העולם הזה, וכאשר ראה אלישע בן אבויה כי קרוב קצו - עשה תשובה, ואמר המשנה הזו, שיש לו חרטה גמורה בביטול הנערים הקטנים מחדרם: "הלומד ילד, למה הוא דומה וגו'".

9. משנה מסכת מכות פרק ג משנה טז
רבי חנניה בן עקישיא אומר רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות שנאמר (ישעיה מ"ב) ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

10. דעת תורה במדבר עמוד ריא
על הפסוק "תורת ה' משיבת נפש" איכא מ"ד שהעיקר הוא הנפש, ש"קטן נתלה בגדול" - תורה בנפש, וכן פירש המקרא, מאין אנו רואים שהתורה תמימה היא, מפני שמשיבה את הנפש. ודבר זה הוא חידוש גדול! אנו הלא מורגלים להבין כי התכלית והמטרה היא לימוד תורה, התכלית והמטרה היא שיהא האדם עושה המצוות, אלא שכדי לעשות מצוות הוא צריך שיהיה לו אברים, וכאן אמרו חז"ל שאין הדבר כן, אלא התכלית הוא האדם השלם, ורק כדי שיהיה האדם שלם, צריכים לתת לו מצוות

1. במדבר (פרשת בלק) פרק כב פסוק ט - יב
(ט) וַיבֹא אֱלֹקִים אֶל בִּלְעָם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ: (י) וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל הָאֱלֹקִים בְּלֶקְךָ בֶן צֹפֵר מֶלֶךְ מוֹאָב שְׁלַח אֵלַי: ...
(יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים אֶל בִּלְעָם לֹא תִלָּךְ עִמָּהֶם לֹא תֵאָר אֶת הָעָם כִּי בְרוּךְ הוּא:

רש"י
(יב) לא תלך עמהם - אמר לו אם כן אקללם במקומי. אמר לו לא תאור את העם. אמר לו אם כן אברכם. אמר לו אינם צריכין לברכתך, כי ברוך הוא. משל אומרים לצרעה לא מדובשיך ולא מעוקציך:

2. במדבר (פרשת בלק) פרק כב פסוק טו - כ
(טו) וַיֹּסֶף עוֹד בְּלֶק שְׁלַח שְׁרִים רַבִּים וְנִכְבְּדִים מֵאֲלֵה ... (יח) וַיַּעַן בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל עַבְדֵי בְּלֶק אִם יִתֵּן לִי בְּלֶק מְלֵא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכֵל לְעֵבֶר אֶת פִּי ה' אֱלֹקֵי לַעֲשׂוֹת קִטְנָה אוֹ גְדוּלָה: (יט) וְעַתָּה שָׁבוּ נָא בָּזָה גַם אַתֶּם הַלְיָלָה וְאֲדַעָה מִה יֹסֵף ה' דְּבַר עִמִּי: (כ) וַיבֹא אֱלֹקִים אֶל בִּלְעָם לֵילָה וַיֹּאמֶר לוֹ אִם לִקְרָא לָךְ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוּם לָךְ אִתָּם וְאָךְ אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֲתוֹ תַעֲשֶׂה:

רמב"ן
לתתי להלך עמכם - אלא עם שרים גדולים ... לשון רש"י. ואינו נכון, כי כל כבודו שיתפאר ויתגדל בדבר השם. ועוד, שהוא לא היה חושב שיתן לו רשות ללכת עם שרים אחרים נכבדים. אבל טעמו, שאין השם חפץ שילך כלל. והנה בלק חשד אותו כי להרבות שכרו אמר כן, ולכך אמר לו (פסוק לז) למה לא הלכת אלי האמנם לא אוכל כבדך, ועל כן הוסיף שלוח שרים רבים ונכבדים להראות לו כי הוא חפץ בו מאוד, ונדר לתת לו הון ועושר ככל אשר יצוה ויגזור עליו. ובלעם השיב להם (פסוק יח), אם יתן לי בלק וגו' לא אוכל לעבור את פי ה', כי הוא אלקי, ולא אוכל לעשות קטנה או גדולה אם אעבור את פיו, כי בשמו אני עושה.

3. פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) במדבר דף קכז עמוד א
ועתה שבו נא בזה. מיכן אמרו חוצפא אפילו כלפי שמיא מהניא מעיקרא. לא תלך עמהם ולבסוף קום לך אתם:

4. במדבר (פרשת בלק) פרק כב פסוק כא - כב
(כא) וַיִּקָּם בִּלְעָם בְּבִקְרֵי וַיַּחְבֵּשׁ אֶת אֲתָנּוֹ וַיִּלָּךְ עִם שְׂרֵי מוֹאָב: (כב) וַיַּחַר אַף אֱלֹקִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְּצֵב מִלֶּאֶךָ ה' בְּדֶרֶךְ לִשְׁטָן לוֹ וְהוּא רָכַב עַל אֲתָנּוֹ וַשִּׁנֵּי נִעְרְיוּ עִמּוֹ:

רש"י
(כב) כי הולך הוא - ראה שהדבר רע בעיני המקום ונתאוה לילך:

5. מזרחי (רא"ם) במדבר (פרשת בלק) פרק כב פסוק כב
פירוש: אף על פי שלא היה הולך אלא ברשותו של מקום, שאמר לו: "קום לך אתם", אף על פי כן חרה אף ה' בהליכתו זאת, מפני שכבר ידע שהליכתו רע בעיני ה', שכבר אמר לו (פסוק יב): "לא תלך עמהם לא תאור את העם", ולא הרשהו לילך אלא מפני שלא יפסיד השכר שהיו נותנין לו, וכיון שלא הסכים ה' בהליכתו זאת, אלא מפני שכרו, לא היה לו לילך.

לסיפור בלק ובלעם יש סצנת סיום מתסכלת "וישב ישׂראל בְּשָׂטִים וַיִּחַל הָעָם לְזָנוֹת אֶל בָּנוֹת מִזְרָאֵל וַתִּקְרָאן. לָעַם לְזַבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכַל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לֵאלֹהֵיהֶן: וַיִּצְמַד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעֹר וַיִּסַּר אֶף ה' בְּיִשְׂרָאֵל". קשה לדמיין נפילה גדולה מזו זו הפעם הראשונה שבני ישראל חוטאים בהמוניהם בעבודה זרה....גרוע אפילו יותר: החוטאים אינם החשודים הקבועים, יוצאי מצרים. כזכור, גזרת ארבעים שנות הנדודים נועדה להניח למי שיצא ממצרים בגיל בגרות לגווע לפני הכניסה לארץ. עכשיו בני ישראל עמדו סמוך ליעד. הדורות התחלפו אפוא, גם אהרן ומרים כבר מתו. האנשים היו בני הדור החדש, שכל התקוות נתלו בו. והנה הם כשלו במשוכה הקלה הראשונה שנתגלגלה לרגליהם.... אך הענין המרכזי בסיפור בלעם הוא אחר. ובאשר לו, אנו הקוראים מצויים בעמדת יתרון על פני הגיבורים. כי אנחנו יודעים, והם לא ידעו, מה מתחולל קודם לכן במשולש שבין אלוקים, בלעם ובלק. אף לא אחד מבני ישראל נכח באירועים שסופרו בפרקים הקודמים של הפרשה, וזו גם לרגע. לא היה להם מושג באיזו סכנה עמדו: קלה נמרצת ונחרצת מפיו של גדולי מקללי התקופה... לא היה להם מושג שהקב"ה נחלץ להתערב בנעשה ולהפוך את הקללות לברכות.... לתורה אמנות סיפור מעודנת, ובסיפור בלעם הטכניקה שלה עדינה במיוחד. רק העוד כמה פרקים, אגב תיאור המלחמה שבני ישראל ניהלו לבסוף נגד מדיין, נגלה כי כל אפיזודת בנות מדין בשיטים היתה מוקש שבלעם עצמו תכנן והטמין לבני ישראל: הן הנה היו לבני ישראל דבר בלעם למסר מעל בה' על דבר פעור ותהי המגפה בעדת ה' (במדבר לא טז).... עיקר האפקט של השהיית המידע על בלעם נוגע לבני ישראל, וממקד בהם את תשומת לבנו. הם אלה שחטאו. לו זכר שמו של בלעם בשעת המעשה, היינו מתמקדים בו, וכל החטא היה נראה לנו אחרת. היינו רואים אותו כפרי מעלליו של בלעם, פרי זדון לבו ומלחמתו ברצון ה' - וזה היה בעינינו לב הסיפור. התורה מאותת לנו כי הסיפור העיקרי הוא אחר. שעלינו להישיר אל בני ישראל מבט נוקב, לפני שמחפשים נסיבות מקלות. המסר של פרשת בלק בשלמותה הוא זה: ה' מציל את ישראל מאויביהם - אבל אפילו הוא אינו יכול להצילם מיד עצמם. כדי לזכות בהגנתו של הקב"ה, חייבים בני ישראל להיות קדשים.

לשון ארה לי לעומת לשון קבה לי

18. במדבר (פרשת בלק) פרק כב פסוק ו

(ו) וְעַתָּה לָכֵן נָא אַרְהֵ לִי אֶת הָעָם הַזֶּה כִּי עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי אֹיֵל אוֹכַל נֶכֶה בּוֹ וְאֶגְרָשׁוּנוּ מִן הָאָרֶץ כִּי יִדְעָתִי אֶת אֲשֶׁר תִּבְרַךְ מִבְּרַךְ וְאֲשֶׁר תֵּאָר

יִאָר:

במדבר (פרשת בלק) פרק כב פסוק יא

(יא) הִנֵּה הָעָם הַיֵּצֵא מִמִּצְרַיִם וַיִּכַּס אֶת עֵין הָאָרֶץ עֵתָה לָכֵן קֵבָה לִי אֹתוֹ אֹיֵל אוֹכַל לְהִלָּחֵם בּוֹ וְגִרְשָׁתִיו: רש"י

(יא) קבה לי - זו קשה מארה לי, שהוא נוקב ומפרש:

19. רש"י הירש במדבר (פרשת בלק) פרק כב פסוק יא

כדרך שפירוש "נקב" הוא: לעשות חור, כן פירוש "קבב" הוא, כנראה: לקדוח חור עד שהחפץ יעשה חלול; ולפיכך "קב" הוא מידת נפח, שיעור המקום שגוף תופס בחלל ולפיכך, אם פירוש "נקב" הוא: לפגוע באדם בדברים, הרי זה פירוש "קבב": להטיח בו דברים עד שיעשה חלול כולו, ליטול את כל תוכנו, לעשות אותו ל"מוץ" (תהלים א, ד) ולצל.

20. אורות ישראל ותחייתו ג

כל שאיפת החיים וכל חפץ החיים, הקנין ותשוקותיו, העשר והכבוד, הממשלה וההתרחבות בישראל, ממקור הקדש הם נובעים. על כן המשפטים הם קדש קדשים בישראל, ועל כן הסמיכה, שהיא נושאת שם אלקים עליה, היא כל כך נחוצה לנו, היא כל כך אופית לתן לאומנו.

11. שם

באמת כי תכלית האדם הוא שכל אביריו יעשו את רצון ה' בטבע, כלומר שיהיו האברים שלו אברים טובים אשר גם בהיסח הדעת יעשו את הראוי להם בטבע. גם המחשבה היתה צריכה להיות במצב כיוצא בהן, שיחשוב האדם בלי שום כוונה והכנה רק בדברי תורה. וזאת באמת היתה מדרגת האבות... אדם הסר מן היסודות האמתיים ואח"כ קורא בדברי חז"ל, הכל נדמה לו כזר. אמרו חז"ל "לעולם ירוץ אדם לדבר תורה ואפילו בשבת וכו' אגרא דפירקא ריהטא. ופרש"י, עיקר קיבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם, היא שכר המרוצה. ואומנם זה דבר תמוה, וכבר כתב על זה אחד המפרשים שפרש"י זה נראה לו זר, שהלא עיקר המצווה היא מצוות תלמוד תורה שהיא כנגד כולם, ואיך נגיד שעיקר קיבול השכר הוא בשביל הריצה, שזה רק הידור מצוה, רק הכנה ללימוד? אבל לפי דברינו אמנם הדבר מובן היטב, כי העיקר אמנם אינה התורה, אלא האיברים של התורה, והדבר שבו יעבדו האיברים ביותר הוא העיקר, שהרי בו ישתנו האיברים מרעים לטובים, וזה כל האדם ודאי, עיקר מצות שמיעת השיעור הוא מה שאדם קונה על ידי זה הרגלים טובים.

12. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף מ עמוד ב

וכבר היה רבי טרפון וזקנים מסובין בעלית בית נתזה בלוד, נשאלה שאילה זו בפניהם: תלמוד גדול או מעשה גדול? נענה רבי טרפון ואמר: מעשה גדול, נענה ר"ע ואמר: תלמוד גדול, נענו כולם ואמרו: תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה.

13. במדבר (פרשת בלק) פרק כב פסוק לד

(לד) וַיֹּאמֶר בְּלָעַם אֶל מְלֶאכֶה ה' חֲטָאתִי כִּי לֹא יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה נֹצֵב לְקַרְאֲתִי בְּדֶרֶךְ וְעַתָּה אִם רַע בְּעֵינֶיךָ אֲשׁוּבָה לִי:

14. של"ה פרשת בלק דרך חיים תוכחת מוסר

כא. 'חטאתי כי לא ידעתי' (במדבר כב, לד). לכאורה קשה, אם לא ידע, אם כן מה חטא. אלא האדם מה שהיה ראוי לו לידע ולהבין ולא ידע, הוא חייב בדבר, כי על כן נתן לו השם יתברך השכל להשכיל ולהבין. גם בכאן בלעם היה לו להבין כי לא לחנם עשה האתון כך. והעיקר כי האדם מועד לעולם בין ער בין ישן (בבא - קמא כו א), כי תמיד צריך להשכיל ולהבין ולראות שלא יארע לו דבר רע.

עוון פיעור - תוצאה של דקדוק הלכתי ממוקד....

15. במדבר (פרשת בלק) פרק כד פסוק יד

וְעַתָּה הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי לָכֵן אֵיעָצֶךָ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְךָ בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים: רש"י

(יד) הולך לעמי - מעתה הריני כשאר עמי, שנסתלק הקדוש ברוך הוא מעליו:

לכה איעצך - מה לך לעשות. ומה היא העצה, אלקיהם של אלו שונא זמה הוא כו', כדאיתא בחלק (סנהדרין קו א) תדע שבלעם השיא עצה זו להכשילם בזמה, שהרי נאמר הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם (לקמן לא, טז):

16. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף קו עמוד א

אמר להם: אלקיהם של אלו שונא זימה הוא, והם מתאווים לכלי פשתן, בוא ואשיאך עצה: עשה להן קלעים, והושיב בהן זונות, זקינה מבחוץ וילדה מבפנים, וימכרו להן כלי פשתן. עשה להן קלעים מהר שלג עד בית הישימות, והושיב בהן זונות, זקינה מבחוץ וילדה מבפנים, ובשעה שישאל אוקלין ושותין ושמהין ויוצאין לטייל בשוק, אומרת לו הזקינה: אי אתה מבקש כלי פשתן? זקינה אומרת לו בשוה, וילדה אומרת לו בפחות. שתיים ושלוש פעמים. ואחר כך אומרת לו: הרי את כבן בית, שב ברור לעצמך. וצרצורי של יין עמוני מונח אצלה, ועדיין לא נאסר (יין של עמוני ולא) יין של נכרים. אמרה לו: רצונך שתשתה כוס של יין? כיון ששתה בער בו. אמר לה: השמיעי לי. הוציאה יראתה מתוך חיקה, אמרה לו: עבוד לזה! אמר לה: הלא יהודי אני. - אמרה לו: ומה איכפת לך, כלום מבקשים ממך אלא פיעור, [והוא אינו יודע שעבודתה בכך]

